

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

หอสมุดแห่งชาติเป็นหน่วยงานระดับกองสังกัดกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ได้รับการสถาปนาขึ้นเพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรสารสนเทศของประเทศ และสนับสนุนการศึกษานอกระบบของประชาชน หอสมุดแห่งชาติมีหน้าที่ดังนี้ (จังหวัดนครราชสีมา, 2530)

1. รวบรวมและรักษาทรัพย์สินสมบัติมรดกทางภูมิปัญญา ศิลปกรรมและวัฒนธรรมของชาติที่ปรากฏอยู่ในรูปของจารึก หนังสือตัวเขียน หนังสือ ตั๋วพิมพ์และโสตทัศนวัสดุต่าง ๆ
2. ดำเนินการทางวิชาการรักษาสาสตร์เพื่อวิเคราะห์หมวดหมู่ ทำบัตรรายการบรรณานุกรม และงานเทคนิคอย่างอื่น ๆ เพื่อการเผยแพร่ถ่ายถอดมรดกทางภูมิปัญญา ทั้งที่เป็นของไทยและของมนุษยชาติ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง และบ้านเมือง
3. ให้บริการอ่านและส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านการศึกษา วิจัย ปรับปรุงสมรรถภาพ ความรู้ ความสามารถ ทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและมีทัศนคติอันถูกต้องตามทำนองครองธรรม รู้เท่าทันเหตุการณ์เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลโดยการเลือกสรรสารสนเทศมาอย่างกว้างขวางและมีปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการของประชาชน
4. ส่งเสริมและช่วยเหลือการค้นคว้าวิจัยของหน่วยราชการ สถาบันอุดมศึกษา และเอกชนต่าง ๆ โดยการจัดหาสารสนเทศที่มีคุณค่าเพื่อการวิจัย จัดทำคู่มือเพื่อช่วยการค้นคว้า แปลและถอดความเอกสารโบราณต่าง ๆ
5. ส่งเสริมการผลิตวรรณกรรมในประเทศและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย โดยการสำรวจความต้องการใช้ ทำบรรณานุกรมแห่งชาติ เพื่อให้ทราบลักษณะและคุณภาพของการผลิตหนังสือทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต
6. เป็นศูนย์ประสานงานสารสนเทศแห่งชาติสาขามนุษยศาสตร์ รวบรวม และเผยแพร่สารสนเทศสาขามนุษยศาสตร์

7. เป็นห้องสมุดรับฝากขององค์ระหว่างประเทศ
8. ส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษาตลอดชีวิต ในรูปของห้องสมุดเคลื่อนที่ ห้องสมุดหมุนเวียนตามแหล่งชุมชนทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยประสานงานและกำหนดนโยบายร่วมกันกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดบริการประเภทนี้

ในประเทศที่กำลังพัฒนาทั่ว ๆ ไปนั้นห้องสมุดแห่งชาติมีส่วนช่วยเหลือ และให้คำแนะนำแก่ห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศต่าง ๆ หลายประการ เช่น ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการดำเนินการบริหารและงานเทคนิคให้แก่ห้องสมุดโรงเรียนที่ไม่มีหน่วยงานของรัฐบาลบริหารอยู่ เป็นศูนย์กลางข้อมูลให้ห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศต่าง ๆ ขอยืมหรือแลกเปลี่ยนสารนิเทศ เป็นผู้ผลิตเครื่องมือการค้นคืนสารนิเทศ เช่น บรรณานุกรม วรรณกรรม เป็นต้น (Humphreys, 1964 and Sylvestre, 1987) ห้องสมุดแห่งชาติของประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน นอกจากจะทำหน้าที่ให้บริการสารนิเทศเพื่อการพัฒนาประเทศแก่หน่วยราชการ นักวิจัย และเพื่อการศึกษาในระดับสูงตามหน้าที่ของห้องสมุดแห่งชาติแล้ว ยังทำหน้าที่ให้บริการสารนิเทศแก่ประชาชนทั่วไป ในรูปแบบของห้องสมุดประชาชนอีกด้วย (วิลาวัณย์ ทรัพย์พันแสน, 2534) ทั้งนี้ด้วยความร่วมมือของผู้บริหารประเทศ ผู้บริหารท้องถิ่น ตลอดจนประชาชนผู้ตระหนักถึงความสำคัญของการใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ และแสวงหาข่าวสารต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สำหรับการประกอบอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน โดยการบริจาคอาคาร เงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ ตลอดจนสารนิเทศต่าง ๆ มอบให้ห้องสมุดแห่งชาติจัดเป็นห้องสมุดเพื่อให้บริการความรู้ข้อมูลและข่าวสารแก่ประชาชนในรูปของการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพของประชากร ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศ โดยการกระจายการศึกษา และพัฒนาระบบเครือข่ายสารนิเทศไปทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อให้ประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างทั่วถึง โดยมีเป้าหมายในการให้บริการตั้งแต่เด็กปฐมวัยจนถึงผู้สูงอายุ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534) ความเป็นผู้มีการศึกษาคงจะทำให้เกิดปัญญา สามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพ และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้นตามฐานานุกรม

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้หอสมุดแห่งชาติจึงได้เริ่มเปิดหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาคเพื่อให้บริการสารนิเทศ ตั้งแต่ พ.ศ.2516 โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (กรมศิลปากร, 2528)

1. ให้บริการทางการศึกษา และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชนในชนบท ในรูปของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. เป็นศูนย์กลางเพื่อความร่วมมือกับสถาบันและห้องสมุดต่าง ๆ ในท้องถิ่น เพื่อการแลกเปลี่ยนและขอขืมสิ่งพิมพ์ระหว่างห้องสมุด
3. เพื่อรวบรวมสารนิเทศที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น และภูมิภาคต่าง ๆ ให้ครบบริบูรณ์ โดยจัดส่งมาเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ.2484 (ราชกิจจานุเบกษา, 2484) และเพื่อมีไว้ให้บริการในหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาค

ปัจจุบันหอสมุดแห่งชาติเปิดให้บริการทั้งในกรุงเทพมหานคร และส่วนภูมิกาดังนี้ (กองหอสมุดแห่งชาติ, 2534)

ในกรุงเทพมหานคร

1. หอสมุดดำรงราชานุภาพ
2. ศูนย์ราชบัณฑิตยสถานเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์
3. หอวิชาราชานุสรณ์
4. หอสมุดเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ในส่วนภูมิภาค

1. หอสมุดแห่งชาติ อินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
2. หอสมุดแห่งชาติ ลำพูน จังหวัดลำพูน
3. หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. หอสมุดแห่งชาติ วัดคอนรัก จังหวัดสงขลา
5. หอสมุดแห่งชาติ ชลบุรี จังหวัดชลบุรี
6. หอสมุดแห่งชาติ สมุทรสงคราม (เกิดเพลิงไหม้เมื่อ 13 กรกฎาคม 2535)
7. หอสมุดแห่งชาติ ประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
8. หอสมุดแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ ร.9 จังหวัดนครราชสีมา

9. หอสมุดแห่งชาติ พระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี (มีโครงการจะปิดบริการในปีงบประมาณ 2537 เพราะที่ตั้งไม่เหมาะสม)
 10. หอสมุดแห่งชาติ รัชมิ่งคลาภิเษก จังหวัดเชียงใหม่
 11. หอสมุดแห่งชาติ รัชมิ่งคลาภิเษก จังหวัดจันทบุรี
- (ภาคผนวก ก)

ตลอดเวลาดังแต่หอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาคได้เริ่มเปิดบริการจนถึงปัจจุบันนี้ มีประชาชนมาใช้สารนิเทศเป็นจำนวนมากทุกปี ดังเช่นปี 2532 มีผู้ใช้สารนิเทศ 419,933 คน ปี 2533 มีผู้ใช้สารนิเทศ 526,164 คน ปี 2534 มีผู้ใช้สารนิเทศ 499,347 คน และปี 2535 มีผู้ใช้สารนิเทศ 558,948 คน มีการใช้สารนิเทศประเภทต่างๆ เพื่อสนองวัตถุประสงค์ของแต่ละบุคคลด้วยความพึงพอใจในสัมฤทธิ์ผลแห่งการใช้สารนิเทศนั้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการประสบความสำเร็จในการให้บริการสารนิเทศของหอสมุดแห่งชาติในระดับหนึ่ง (พิมพ์กา สกุลกัน, สัมภาษณ์ 25 กันยายน 2535) แต่ในความเป็นจริงแล้ว ตลอดระยะเวลาที่หอสมุดแห่งชาติ-ส่วนภูมิภาคเปิดให้บริการ ยังมิได้มีผู้ใดสำรวจอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับการใช้และปัญหาในการใช้สารนิเทศ จึงไม่มีผลที่แน่นอนว่าสารนิเทศที่หอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาคให้บริการอยู่นั้นเหมาะสมกับผู้ใช้สารนิเทศมากน้อยเพียงใด เนื่องจากผู้ใช้สารนิเทศของหอสมุดแห่งชาติมีความแตกต่างกันหลายประการ เช่น อาชีพ อายุ และระดับการศึกษา จึงมีการใช้สารนิเทศแตกต่างกันทั้งวัตถุประสงค์ เนื้อหา และประเภทของสารนิเทศ อีกประการหนึ่งคือ หอสมุดแห่งชาติได้รับงบประมาณน้อย ดังเช่น พ.ศ. 2536 หอสมุดแห่งชาติได้งบประมาณรวม 5,760,400 บาท จากเหตุสองประการนี้หอสมุดแห่งชาติ จึงไม่สามารถจัดหาสารนิเทศทุกรายการ และทุกรูปแบบมาให้บริการอย่างทั่วถึง และเหมาะสมกับผู้ใช้ทุกคนได้

ลัดดา รุ่งวิสัย (2526) และ ศศิวิมล ชัยวีระไทย (2528) ได้เสนอไว้ในวิทยานิพนธ์ว่า สารนิเทศที่ไม่เหมาะสมกับผู้ใช้ทำให้ผู้ใช้ไม่มาใช้สารนิเทศ หรือมาใช้โดยไม่ได้รับประโยชน์คุ้มค่า ซึ่งเป็นการสูญเสีย งบประมาณในการจัดหาและเนื้อที่จัดเก็บสารนิเทศอีกด้วย ปัญหานี้สอดคล้องกับ Kantumaya (1992) ซึ่งพบว่าห้องสมุดหลายแห่งของประเทศในทวีปอาฟริกาไม่มีประชาชนเข้าใช้เพราะมีแต่หนังสือที่ล้าสมัย และไม่ตรงกับ ความสนใจของประชาชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะลดลงได้ด้วย การปฏิบัติตามคำแนะนำของ

สมควร กวีระ (2523) ที่กล่าวว่าก่อนจะนำสื่อต่าง ๆ เข้าไปช่วยพัฒนาหมู่บ้านในชนบทควร จะได้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับนิสัยการรับสาร รวมทั้งมีความเชื่อถือในสื่อเสียก่อน จึงจะ วางแผนนำเอาสื่อมวลชนเข้าไปพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม เช่นเดียวกับ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2532) กล่าวว่า ระบบสารนิเทศที่ดีควรจะเป็นระบบที่วางแผนไว้อย่างดี เข้าใจ ถึงลักษณะการใช้สารนิเทศของกลุ่มเป้าหมายหรือชุมชนที่ให้บริการ จึงสมควรจะศึกษา วิเคราะห์ลักษณะความสามารถของผู้ใช้ และการใช้ประโยชน์จากสารนิเทศเสียก่อน

จากเหตุที่กล่าวมาแล้วจึงควรที่จะศึกษาถึงการใช้อย่างดีและปัญหาในการใช้สารนิเทศ ของผู้ใช้ในหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาค ซึ่งตั้งอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อประโยชน์ ในการบริหารงานของหอสมุดแห่งชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. การใช้สารนิเทศของผู้ใช้สารนิเทศของหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาคในด้าน วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา และประเภทของสารนิเทศ
2. ปัญหาในการใช้สารนิเทศที่ผู้ใช้ประสบ

สมมติฐาน

ผู้ใช้สารนิเทศที่มีอาชีพ วิชา และระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน

1. ใช้สารนิเทศแตกต่างกันทั้งด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชาและประเภทของ สารนิเทศ
2. ประสบปัญหาในการใช้สารนิเทศแตกต่างกัน

ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปรอิสระ

อาชีพ	นักเรียน นักศึกษา นักศึกษาผู้ใหญ่
สถานภาพ	ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ประกอบธุรกิจ ค้าขาย รับจ้าง เกษตรกร นักบวช ผู้สูงอายุ แม่บ้าน ฯลฯ
ระดับอายุ	12-20 ปี 21-30 ปี 31-40 ปี 41-50 ปี 51-60 ปี 61 ปีขึ้นไป
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา (ป.1-ป.6) มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ปริญญาตรี

ตัวแปรตาม

วัตถุประสงค์ ในการใช้สารสนเทศ	ประกอบการเรียนการศึกษา ทำรายงาน ประกอบการสอน ประกอบการวิจัย ประกอบการเขียนทางวิชาการ ส่งเสริม การทำงานให้มีประสิทธิภาพ ประกอบการอบรมและให้ความรู้ แก่ชุมชน หาข้อมูลทันสมัยเพื่อประกอบธุรกิจ เพื่อพัฒนาจิตใจ และสังคม เพื่อความบันเทิง และใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์ ได้รับความรู้ทันสมัย ฯลฯ
เนื้อหาวิชาสารสนเทศ	แบ่งเนื้อหาวิชาสารสนเทศโดยใช้หลักการจัดหมวดหมู่ระบบ ทศนิยมดิวอี้ เป็นพื้นฐาน
ประเภทสารสนเทศ	หนังสือ วารสาร และหนังสือพิมพ์ วัสดุทัศนวัสดุ
ปัญหาในการใช้- สารสนเทศ	ปัญหาในการใช้หนังสือ ปัญหาในการใช้วารสาร และ หนังสือพิมพ์ ปัญหาในการใช้วัสดุทัศนวัสดุ ปัญหาในการใช้วัสดุทัศนวัสดุ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาการใช้สารนิเทศและปัญหาในการใช้สารนิเทศของผู้ใช้สารนิเทศของหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาค รวม 9 แห่ง ดังนี้

1. หอสมุดแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ ร.9 จังหวัดนครราชสีมา
2. หอสมุดแห่งชาติ ชลบุรี จังหวัดชลบุรี
3. หอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. หอสมุดแห่งชาติ ประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
5. หอสมุดแห่งชาติ รัชมังกลาภิเชก จันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
6. หอสมุดแห่งชาติ รัชมังกลาภิเชก เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
7. หอสมุดแห่งชาติ ลำพูน จังหวัดลำพูน
8. หอสมุดแห่งชาติ วัดคอนรัก จังหวัดสงขลา
9. หอสมุดแห่งชาติ อินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

(ภาคผนวก ข)

สาเหตุที่ศึกษาเฉพาะหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาคเฉพาะ 9 แห่งนี้ เนื่องจากหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาคในกรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นห้องสมุดที่ระลึกและให้บริการสารนิเทศเฉพาะตามวัตถุประสงค์ของหอสมุดแต่ละแห่งไม่มีลักษณะเป็นห้องสมุดประชาชน หอสมุดแห่งชาติสมุทรสงคราม เกิดเพลิงไหม้เมื่อ 13 กรกฎาคม 2535 และหอสมุดแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา จังหวัดเพชรบุรี มีโครงการจะปิดบริการในปีงบประมาณ 2537

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย

จำนวนประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม คือผู้ใช้สารนิเทศในหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาคจำนวน 9 แห่ง โดยคิดร้อยละ 1 ของจำนวนผู้ใช้สารนิเทศในปีงบประมาณ 2535 ของแต่ละแห่ง เฉลี่ยด้วยจำนวน 12 เดือน รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวน 464 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาการดำเนินงานของหอสมุดแห่งชาติที่เกี่ยวกับนโยบายการบริการ สารนิเทศของหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาคภูมิหลังของหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาค การจัดหา จัดเก็บ และการให้บริการสารนิเทศ โดยศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์หัวหน้าฝ่ายหอสมุด แห่งชาติสาขา และบรรณารักษ์หอสมุดแห่งชาติ และเดินทางไปเยี่ยมชมกิจการของหอสมุด แห่งชาติส่วนภูมิภาคบางแห่ง
2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสารนิเทศของหอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดประชาชน การใช้และปัญหาในการใช้สารนิเทศ จากเอกสารวิจัย วิทยานิพนธ์ และ บทความทางวิชาการทั้งภาษาไทย และต่างประเทศ
3. สำรวจการใช้สารนิเทศ และปัญหาในการใช้สารนิเทศของผู้ใช้สารนิเทศใน หอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาค โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ
4. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่กลับคืน มาหาค่าร้อยละ และทำการวิเคราะห์ รายงานการวิเคราะห์ด้วยรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย
5. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล รายงานผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้จะทราบถึงการให้บริการสารนิเทศของผู้ใช้ในหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาค ในด้านวัตถุประสงค์เนื้อหาวิชา ประเภทของสารนิเทศที่ใช้ตลอดจนปัญหาในการใช้สารนิเทศ ที่ผู้ใช้ประสบเพื่อเป็นแนวทางให้หอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาค ตลอดจนห้องสมุดประชาชนอื่น ๆ จัดหาสารนิเทศให้ตรงกับการใช้ของผู้ใช้มากที่สุด และขจัดปัญหาที่มีอยู่ให้หมดไป

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้

1. สารนิเทศ (Information) หมายถึงข่าว (news) ข้อเท็จจริง (facts) ข้อมูล (data) ตลอดจนความรู้ (knowledge) ที่ได้จากการสำรวจ การศึกษา

หรือการสอน ซึ่งได้มีการบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ กัน ทั้งในรูปวัสดุพิมพ์ และวัสดุไม่ตีพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร กฤตภาค ตันฉบับตัวเขียน ภาพยนตร์ เทปเสียง ภาพเคลื่อนไหว เทปโทรทัศน์ เป็นต้น

2. การใช้สารนิเทศ หมายถึง การค้นหา การเลือกสรรสารนิเทศในรูปแบบ หรือเนื้อหาที่ต้องการ เพื่อนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ